

BÖLÜM 13
MEZOPOTAMYA'DA ERHANEDANLAR
DÖNEMİ'NE GİRİŞ

GÜNEY MEZOPOTAMYA'DAKİ ZENGİN REFAH SEVİYESİ YÜKSEK GEÇ URUK KÜLTÜRÜNÜN DÜŞÜŞE GEÇMESİNİN HEMEN ARDINDAN M.Ö. IV. BİNİN SON 200 YILINDAKİ CEMDET NASR DÖNEMİNDE URUK EANNA ALANININDAKİ EN ÜST SEVİYELER YERLE BİR EDİLMİŞTİR. ÇOK TABLET BULUNAN YENİ BİR BİNA SERİSİ İLE III. SEVİYE YENİDEN İNŞA EDİLMİŞTİR

HABUBA KABİRA'DAKİ YERLEŞİM ANİDEN SONA ERMİŞTİR. GÜNEY MEZOPOTAMYA, M.Ö. 3. BİNİN ERKEN SAFHALARINDA YENİ BİR SOSYAL KONFIGÜRASYONA SAHİP KÜÇÜK ŞEHİR DEVLETLERİNE BÖLÜNDÜ

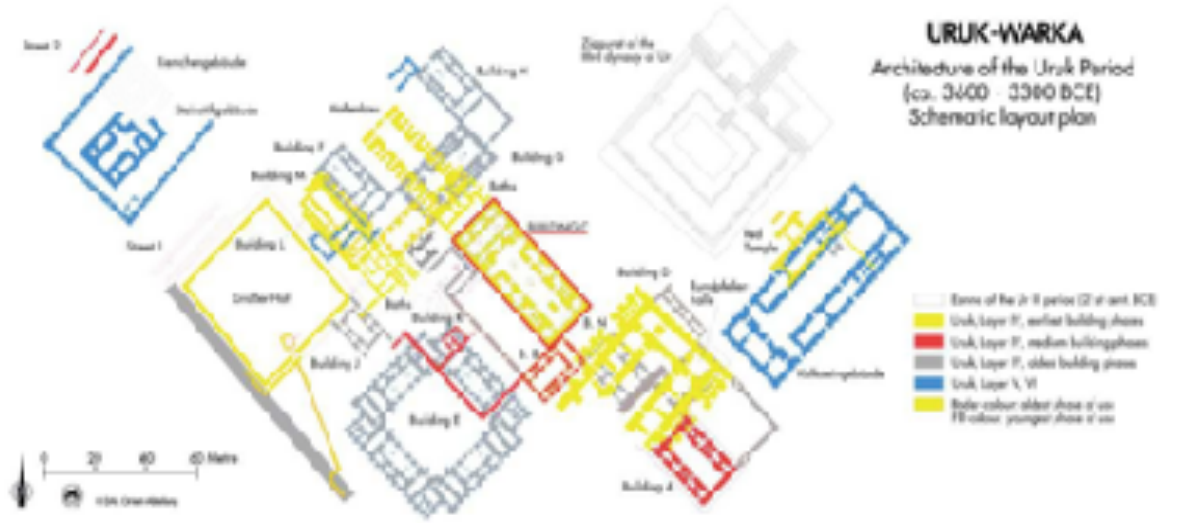

Fig. 2 - Schematic plan of the Late Uruk Period (Copyright: DAI, Orient-Abteilung)

BU DÖNEMİN EN ÖNEMLİ YAZILI BELGELERİ OLAN **SUMER TAPINAK İLAHİLERİ** BU DÖNEMDE SADECE **GÜNEYDE 35 KENT DEVLETİ**NDEN BAHSETMEKTEDİR. BU KÜÇÜK DEVLETLER BİR VEYA İKİ BÜYÜK KENTİN ÇEVRESİNDEKİ **ZİGGURAT** ARAZİSİNDEN OLUŞUYORDU GÖRDÜĞÜMÜZ EN BÜYÜK **SOSYO-KÜLTÜREL GELİŞME** İNSANLARIN ARTIK MEZOPOTAMYA KIRSALININ GİDEREK GENİŞLEYEN VE DUVARLA ÇEVRELİ ŞEHİRLERİNE TAŞINMASI VE KENTSEL ORTAMIN KORUMASI ALTINDAKİ YAŞAM ALANLARIDIR

MEZOPOTAMYA'DA CEMDET NASR'DAN SONRA GELEN DÖNEM ERHANEDAN OLARAK TANIMLANMIŞTIR AYRICA BU DÖNEME AKAT ÖNCESİNDE OLDUĞU İÇİN **PRESARGONİK** İSMİ DE VERİLMİŞTİR İLK YAZILI BELGELERDE KRAL İSİMLERİ VE HANEDANLARI ORTAYA ÇIKTIĞI İÇİN ERHANEDANLAR ADINI ALMIŞTIR BU SAYEDE SOY VE KRAL İSİMLERİ ÖĞRENİLMİŞTİR

DÖNEM KENDİ İÇİNDE ÜÇ EVREYE AYRILIR:
ERHANEDANLAR I
ERHANEDANLAR II
ERHANEDANLAR IIIA VE IIIB

BU KRONOLOJİ OIC'NİN 1930 KAZILARINDA BAĞDAT'IN DOĞUSUNDAKİ DİYALA BÖLGESİNDE YAPILAN H. FRANKFORT'UN BAŞKANLIĞINDAKİ ÇALIŞMALARLA ORTAYA KONMUŞTUR

Period	Middle Chronology All dates BC	Short Chronology All dates BC
ED I	2900–2750/2700	2800–2600
ED II	2750/2700–2600	2600–2500
ED IIIa	2600–2500/2450	2500–2375
ED IIIb	2500/2450–2350	2375–2230

HER ŞEHİR DEVLETİ BİR ŞEHİR TANRISINA VE BU TANRIYA ADANMIŐ BÜYÜK BİR TAPINAKLA İLİŐKİLENDİRİLMİŐTİR. SÜMER MİTOLOJİSİNE GÖRE ŐEHRİN BU KORUYUCU TANRILAR TARAFINDAN KURULDUĐUNA VE TÜM TOPRAKLARIN ONLARA AİT OLDUĐUNA İNANILIYORDU. BU MUTLAKA KENDİ TANRILARINA SAHİP BU ŞEHİR-DEVLET SAKİNLERİ İÇİN YEREL KİMLİĞİN GÜÇLÜ BİR ANLAMDA TAŐINMAYA BAŐLAMASIYLA ORTAK BİR KÜLTÜREL KİMLİK OLUŐMASI SAĐLAMİŐTİR BU AYNI ZAMANDA BİR KENT KİMLİĞİDİR ARTIK BİR RAHİP KRAL ALTINDA YER ALAN VE ORTAK ÜRETİMİNİ VEYA ZANAATLERİNİ PAYLAŐAN EKONOMİK BİR BÜTÜN HİYERARŞİK PARÇALARI OLAN BU İNSANLAR KENT DEVLETLERİNE DOĐRU OLAN EVREDE SOSYAL, KÜLTÜREL VE DİNİ YÖNDEN SOSYAL AİDİYET DUYGUSUNU DA KAZANMAYA BAŐLAMİŐLARDIR. BÖYLECE KENT-DEVLERİ İLE BAŐLAYAN VE İLERİKİ AŐAMALARINDA NETLEŐEN ULUS KAVRAMINA DOĐRU GİDİŐ KARŞIMIZA ÇIKAR

ŞEHİR TANRISI

KÜLTÜREL KİMLİK

SOSYAL AİDİYET

ULUS KAVRAMI

BÜYÜYEN VE İNSANLARI YENİ YAŞAM ORTAMLARINA ÇEKEREK KALABALIKLAŞAN KENT DEVLETLERİNİN **ARTAN HAMMADDE** VE BESLENME **İHTİYACI**, DAHA **GENİŞ TARIMSAL ALANLARA** İHTİYAÇ DUYULMASINA YOL AÇMIŞ VE KENTLER ARASINDA ARAZİ ANLAŞMAZLIKLARI ARTIK KAÇINILMAZ OLMUŞTUR. AYRICA SU KANALARININ SULAMA VE ULAŞIM AMAÇLI ARTAN KULLANIMINI KONTROL ALTINA ALMAK GİRİŞİMLERİ DİĞER BİR ANLAŞMAZLIK KONUSU OLMUŞTUR. KENTLERDEKİ TAPINAK VE SARAY YAPILARININ ZENGİNLEŞMESİ İÇERDİKLERİ ZENGİN VE KIYMETLİ HER ZAMAN MALZEMELER CAZİPTİR. KENTLERİ ÇEVRELEYEN KORUMA DUVARLARI KENTİ DIŞARIDAN KORUMA İŞLEVLERİ ÖNCELİKLİDİR. AYRICA KENTİN PRESTİJİNİ VE GÜCÜNÜ DE GÖSTERİRLER.

KENTLER ARTIK DAHA ÖNCE OLDUĞU GİBİ MERKEZİNDE TÖRENSEL BİR BÜYÜK BİR BİNA OLAN KALABALIK BİR NÜFUSUN KÜMELEŞTİĞİ YERLER DEĞİLDİR.

ŞİMDİ SOSYAL SINIFLAR ŞEFFAFTIR VE DAHA NET OLARAK ORTAYA ÇIKMIŞLARDIR. BU ALT YAPI ÜZERİNE HİYERARŞİK GELİŞİME SAHİP BİR FARKLI BİR SOSYAL YAPI YERLEŞMİŞTİR. GELİŞİMİ VE İÇERİĞİ ŞEFFAF VE NET OLAN BU SOSYAL YAPININ İÇİNE YER ALDIĞI KENTİN EMEK GÜCÜ DE ÖNEM KAZANMIŞTIR. ARTIK SİYASİ BİR **GÜCÜN ORGANİZASYONU** ALTINDA EN YÜKSEK GÜÇOLAN TANRI ADINA İNŞAATLAR YAPILMAKTADIR.

TANRISAL GÜCÜN KONTROLÜ RAHİPLERDE, **SİYASAL VE SOSYAL ORGANİZASYON** GÜCÜNÜN KONTROLÜ KRALDADIR. BÖYLECE ORGANİZE GRUPLARIN YAPTIRIM GÜCÜ **KENT TANRISININ** DESTEĞİ İLE ARTTIRILMIŞTIR.

BÖYLECE BU AŞAMADA GÜÇLÜ BİR TOPLUMSAL YAPIYA VE EMEK GÜCÜNE SAHİP BİR KENT KAVRAMINDAN, BUNUN HİYERARŞİK OLARAK EN ÜSTÜNDE YER ALAN BİR KRALDAN BAHSEDEBİLİRİZ.

ARTAN HAMMADDE İHTİYACI

GENİŞ TARIMSAL ALANLAR

ARAZİ ANLAŞMAZLIKLARI

KENTİN PRESTİJİ VE GÜCÜ

SOSYAL SINIFLARDA NETLEŞME

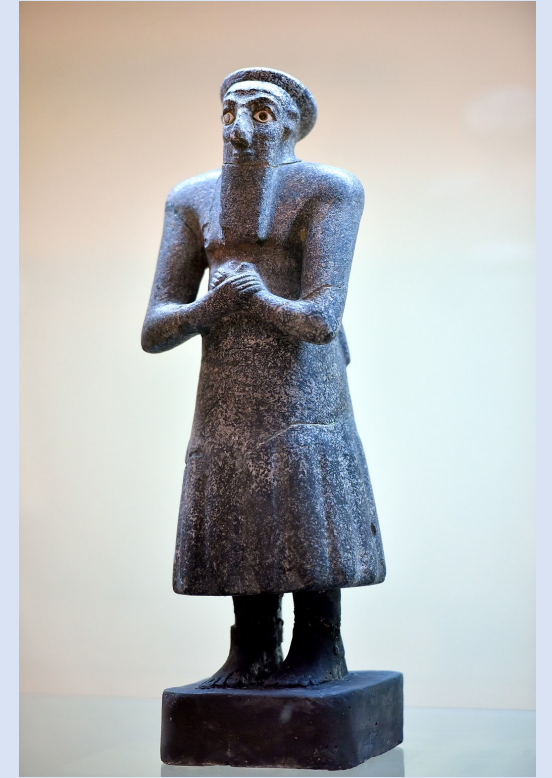
SİYASİ VE SOSYAL ORGANİZASYON

DİNİ ORGANİZASYON

MEZOPOTAMYA'DA **KENTLERDEN KENT DEVLETLERİNE** DEVAM EDEN EVRE İÇİN ÖRNEK YERLEŞİM HAFACA'DIR (ESKİ TUTUB) BU HAFACA EŞNUNNA KENTE DEVLETİNİN PARÇASIDIR KENTİN MİMARİSİ CEMDET NASR'DAN İTİBAREN ARALIKSIZ OLARAK EH III SONUNA KADAR DEVAM EDER VE SURLARININ İLK İNŞASI EH ÇAĞI BAŞINA KADAR GİDER KENT ÇEVRESİNDE BİR ANITSAL DUVAR İNŞA DÜŞÜNCESİ URUK ÇAĞINDA BİR KAÇ YERLEŞİMDE MEVCUTKEN ERHANEDANLAR ÇAĞINDA GÜNEY MEZOPOTAMYA'DA HEMEN HEMEN HER ŞEHİRDE SUR YER ALMAYA BAŞLADI HAFACA GÜNEY MEZOPOTAMYA'DA DİCLE'NİN DOĞU KUYISINDA 100 HEKTARLIK BİR ALANA SAHİPTİR 100 X 1000 M YERLEŞİMDE AYRI DÖNEMLERİN YAŞANDIĞI DÖRT AYRI HÖYÜK YER ALMAKTADIR BUNLARDAN «A» HÖYÜĞÜ EN İYİ KAZILANIDIR BURADA ŞEHİR SURU KUTSAL ALANLAR TAPINAKLAR KAZILMIŞTIR SİN TAPINAĞI CEMDET NASR'DAN EH III'E KADAR DEVAM EDEN KESİNTİSİZ TAPINAK SIRALAMASI İLE ÖNEM TAŞIMAKTADIR AYRICA OVAL TAPINAK EH II İLE ORTAYA ÇIKAN YENİ BİR MABET FORMUNU SERGİLER

HAFACA'DAN SCARLET WARE

HAFACA SİN TAPINAĞINDAN

YERLEŞİMDE GEÇ URUK'TAN AKAT'A KADAR KESİNTİSİZ BİR STRATİGRAFİK BİR SIRALAMA TESPİT EDİLMİŞTİR DOLAYISIYLA ERHANEDAN SÜMER DÖNEMİ MEZOPOTAMYA'DA EN İYİ TARİHLENEN İLK DÖNEM OLMUŞTUR VE SÜMER KÜLTÜRÜ HER YÖNÜYLE TARİH SAHNESİNE ÇIKMIŞTIR

MÖ 4. BİNYILIN İKİNCİ YARISINDAKİ BAZI YERLEŞMELER TAŞIDIKLARI ÖZELLİKLERİN YANINDA **UZMANLAŞMIŞ GÖREVLERİYLE** DE KENTSEL OLARAK TANIMLANIR

ERHANEDANLAR DÖNEMİNDE MÖ 3. BİN YILIN BAŞLARINDA KENT DEVLETİ OLARAK OLARAK BU KADAR ERKEN TARİHLERDE BAŞKA HİÇ BİR YERDE BİLİNMEYEN BÖYLESİNE BİR **SİYASİ KURUM** YARATILMIŞTIR

HER **DEVLET** ÇEVRESİNDEKİ ARAZİLERİN, KÖY VE KASABALARIN BAĞLI OLDUĞU MERKEZ KENTTEN (BAZEN BAĞLI KENTLERDEN MEYDANA GELİYORDU

BAZEN BİR DEN FAZLA KENTİ ASKERİ BASKI İLE BİRARAYA TOPLAYAN LİDERLER GÖRÜLEBİLMEKTEDİR ANCAK BU ÇABALAR UZUN SÜRELİ OLAMIYORDU BU AŞAMADA ŞU DİKKATİ ÇEKER: **SUMER KENTLERİ MERKEZİ POLİTİK SİSTEME KARŞI KOYMAKTA DİRENMEKTEDİRLER**

KENT DEVLETLERİ ARASINDA DOĞAL SINIR YOKTUR İLK KURULAN ÖNEMLİ SÜMER KENTLERİNDEN ERİDU, UR, URUK VE LARSA BİR DİĞERİNİ GÖREN YAKIN COĞRAFYANIN KENTLERİDİR VE **HER KENT AYRI BİR YÖNETİM** OLARAK KENDİNİ NET OLARAK AYIRMIŞTIR BU YAPI ERHANEDANLAR ÇAĞI İÇİNDE UZUNCA BİR SÜRE DEVAM ETMİŞTİR BU BAĞIMSIZ SİYASİ YAPI MEZOPOTAMYA DÜNYASI İÇİN ÖNEMLİ BİR HUSUSTUR DOLAYISIYLA KENTLER **SİYASİ BİRİMLER** OLMA ÖZELLİĞİNİ KORUMUŞTUR.

İLK KENTLER DÖNEMİNDEKİ KENTLERİN MERKEZ NOKTASI TAPINAKTIR UBEYD'TEN GELEN GELEN BU MODEL GİDEREK GELİŞMİŞTİR

URUK/CEMDET NASR MERKEZLERİNDEKİ TOPLUMLARI TEOKRATİK OLARAK TANIMLAMAK YETERLİ BİR YAKLAŞIM OLAMAZ DOLAYISIYLA MEZOPOTAMYA'DA BİR YERLEŞİMDE **DAHA ÖNCEDEN DE KULLANILAN BİR TAPINIM ALANININ ÇEVRESİNDEN KENTİN GELİŞTİĞİNİ VURGULAYACAK ARKEOLOJİK VE FİLOLOJİK BİR DELİL MEVCUT DEĞİLDİR**

TAPINAK VARLIĞINI TOPLUMA BORÇLUDUR

SONRASINA AİT YAZILI BELGELER BÜTÜN YETKİLERİN TANRILAR TARAFINDAN ALINDIĞI VE TÜM GÖREVLİLERİN TANRILARIN HİZMETKARI OLARAK AYNI ŞEKİLDE HAREKET ETTİKLERİNİ KAYDETMIŞTIR

TAPINAK TANRININ DÜNYADAKİ EVIDİR ANCAK EV HALKI GİDEREK KALABALIKLAŞMIŞTIR

ESKİ METİNLER «**EN ÜNVANI** GEÇER (EFENDİ, LORD) BU UNVAN ÖNCELERİ DİNİ VE DİNİ OLMAYAN GÜCE SAHIPTİR DAHA DA ÖNCELERİ TAMAMEN RAHİP KARŞILIĞDIR

«LUGAL» VE «**E-GAL**» TERİMLERİ MÖ 3. BİN YIL BAŞLARINDAKİ ARKAİK UR METİNLERİNDE KARŞIMIZA ÇIKIYOR **LUGAL** (KRAL), İLERLEYEN ZAMANDA KENT DEVLETİNİN EN YETKİN KİŞİSİ OLMUŞTUR İLK ÖNCELERİ SEÇİLEREK BAŞA GELDİYSE DE KISA BİR SÜRE SONRA «KRALİ SÜLALE» SİSTEMİ GELİŞMİŞ/ORTAYA ÇIKMIŞTIR

SAVAŞ LİDERİ OLARAK KRAL ERHANEDANLAR'DA BÜYÜK ÖNEM VE GÜÇ KAZANMIŞTIR

BU SORUMLULUĞUNUN YANINDA GİDEREK BEREKET VE HASAT BOLLUĞU İLE DAHA GENİŞ ÖLÇEKTE İLGİLENMEYE BAŞLAMIŞTIR BÖYLECE BÜYÜ KUTSAL UYGULAMALAR ASKERİ VE HUKUSAL İŞLERLE HAŞIR NEŞİR OLMAYA BAŞLAMIŞTIR

BÖYLECE MEZOPOTAMYA DA HATTA YAKINDOĞU'DAKİ KRALLARIN KARAKTERİSTİK BİR KARIŞIMI ORTAYA İLK KEZ ÇIKMIŞTIR SONRALARI KRALLAR BAŞYARGIÇ, BAŞHAKİM VE BAŞKOMUTAN NİTELİKLERİYLE ÖN PLANA ÇIKACAKTIR AYRICA BABADAN OĞULA KRALLIĞIN GEÇMESİ İLE SARAY TAPINAĞA KARŞI KAŞICI BİR GÜÇ KAZANMAYA BAŞLAMIŞTIR

«**ENSI**» ERKEN DÖNEMLERDEN İTİBAREN İZLENEBİLEN DİĞER BİR UNVANDIR

ÖNCELERİ EKİLİ ALANLARIN SORUMLUSU/KAHYA GİBİ BİR GÖREVLİYKEN KENTİN VALİSİ/YÖNETİCİSİ POZİSYONUNA ULAŞMIŞTIR.

AKAT ÖNCESİ LAGAŞ'TAKİ ENSİ'LER KRAL LİSTESİNDE MEVCUT DEĞİLDİR VE BAĞIMSIZ YÖNETİCİLER OLARAK GÖRÜLMELER

AKAT KRALI SARGON SÜMER KENTLERİNİN BAŞINA YÖNETİCİLERİ ENSİ OLARAK ATAMIŞTIR

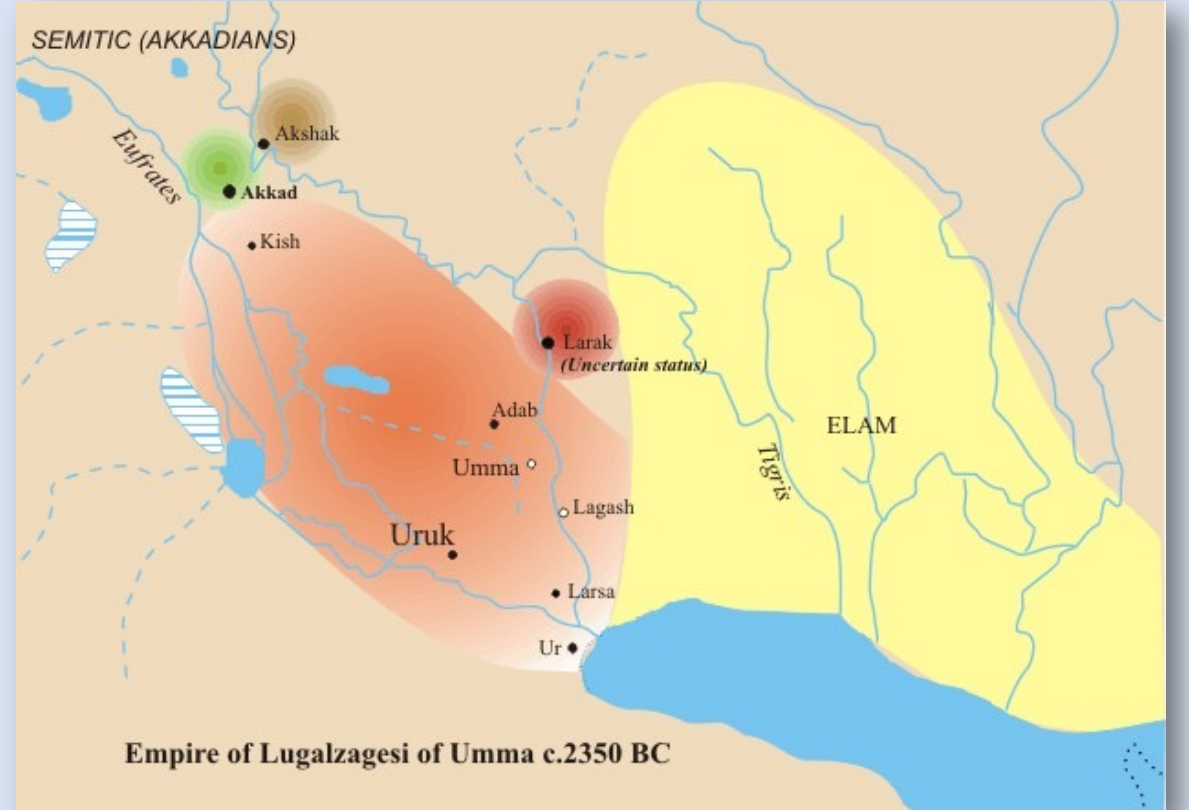
KRALLIK TUFAN'IN ARDINDAN YERYÜZÜNE İNMIŞTIR BAZI KENTLER SIRASIYLA KARLLIK MERKEZİ OLMUŞ

NİPPUR KENTİNDEKİ EKUR TAPINAĞI ÖNEMLİ BİR YERE SAHIPTİR SÜMERİN EN ÜST SEVİYE TAPINAĞIDIR VE BİR KENTLER BİRLİĞİNE SAHIPTİR BÜYÜK KRALLIN SEÇİMİ İÇİN YAPILAN GELENEKSEL TOPLANTININ YERİ NİPPUR'DUR

MİTOLOJİK METİNLERE GÖRE SÜMER KRALLIK TEORİSİ NET OLARAK SERGİLENİR METİNLERE GÖRE NİPPUR'DA YAPILAN **TANRILAR KONSEYİ**İNDE KENDİ KENT TANRISI TARAFINDAN GÖREVE SEÇİLMEKTEDİR
ŞÖYLE BİR YAKLAŞIM ÖNERİLMEKTEDİR: **SÜMERLİ İÇİN KENT VE TANRISI EŞ ANLAMLIDIR** DOLAYISIYLA TANRILAR KONSEYİ **KENT KONSEYİ** ANLAMINA DA GELMELİDİR
NİPPUR KENTİ FARKLIDIR SÜMER KENTLERİ ARASINDAKİ ÇATIŞMALARA KATILMAMIŞTIR BİR SÜLALE KENTİ OLMAMIŞTIR
NİPPUR'A SAHİP OLMAK KRALLARA TÜM SÜMER VE AKAT'A SAHİP OLMA UNVANINI KAZANDIRDI
ERHANEDANLAR ZAMANINDA SAMİ ETKİSİ BARIZDIR VE KİŞ KENTİNDE SAMİCE KONUŞAN KRALLARIN VARLIĞINI
VURGULAYABİLİRİZ
MÖ 3. BİNYILDA KUZEYDE SAMİ ETKİSİNİN ÇOK GÜÇLÜ OLDUĞUNU GÖRÜYORUZ
GÜNEY SÜMER'DE **LAGAŞ**'TA BAŞARILI BİR SÜLALE KURAN **URNANŞE** BİR SÜMERİ İSMİ TAŞIR AMA **SAMİ** KÖKENLİ OLABİLİR
BİLİNE EN ESKİ KRALLI AKAT YAZITI UR KRALLI **MESKIAGANUNA'NIN** (MÖ 2483-2448) KARISINA ADADIĞI ADAKTADIR UR'DA
BULUNMUŞTUR
ERHANEDAN SON KRALLI **LUGALZAGESİ** BİR UMMA ENSİSİDİR **AŞAĞI DENİZ'DEN (KÖRFEZ) YUKARI DENİZ'E** KADAR
(AKDENİZ) OLAN ALANI KONTROL ALTINA ALDIĞINI SÖYLER

ÇATIŞAN KENTLER

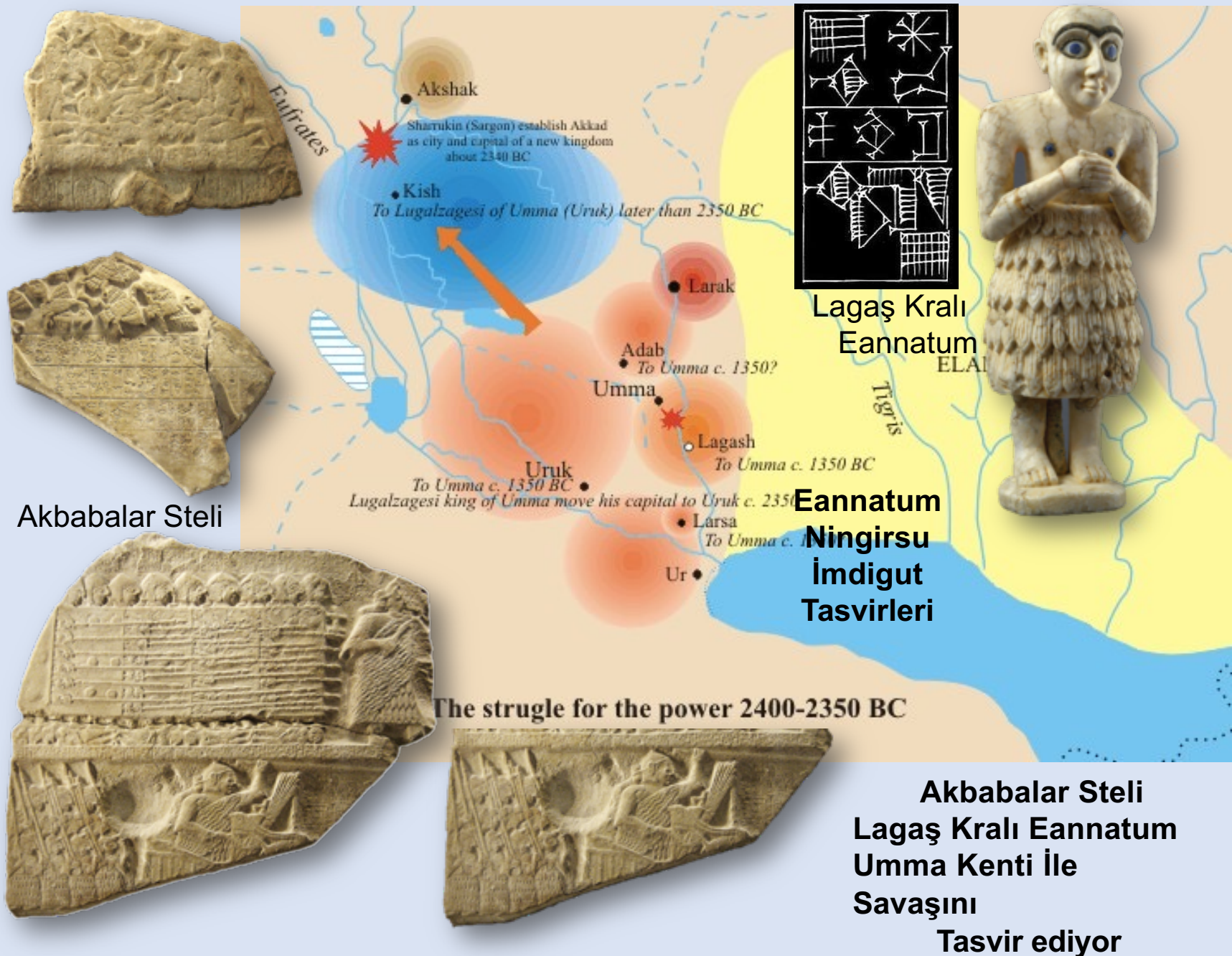
ARTAN HAMMADE VE BESLENME İHTİYACININ ARTMASI
GENİŞ TARIM ALANLARI VE PAYLAŞIM SORUNLARI
SU KANALLARININ KONTROL ALTINA ALINMASI
TAPINAK VE SARAYDAKİ ZENGİN BİRİKİMİNİN CAZİBESİ
YOĞUNLAŞAN EKONOMİK ROTALARIN VE KONTROLÜ
GÜÇLENEN YÖNETİMLER VE MERKEZİ GÜÇ ARAYIŞLARI

AKBABALAR
STELİ

ERHANEDANLAR ÇAĞIKENT
DEVLETLERİ
DAHA ÖNCE VURGULADIĞIMIZ
NEDENLERLE

çatışmalar başlamıştır.
Özellikle Lagaş ve
Umma kentleri
bitmeyen çatışmalar yaşanmış
antlaşma yapılmış ancak yine
savaşılmıştır.
Bu savaş ve zafer kutlaması
dönemin
Akbabalar steli olarak
tanımlanan
eser üzerinde canlandırılmıştır.

KAYDEDİLEN **İLK SAVAŞ**, M.Ö. 2700 YILLARINDA MEZOPOTAMYA'DA.EH DÖNEMİNDE, SÜMER VE ELAM KUVVETLERİ ARASINDA GERÇEKLEŞTİ. KİŞ KRALI **ENMEBARAGESİ'NİN** KOMUTASI ALTINDAKİ SÜMERLER, ELAMLILAR'I YENDİ VE "ELAM'IN SİLAHLARINI BOZGUNA UĞRATTI" DİYE KAYDEDİLDİ. DOLAYISIYLA BİR ÇATIŞMALAR DÖNEMİ BAŞLAMIŞ OLDU BÜYÜYEN MEZOPOTAMYA KENTLERİNDE ARTIK ÇATIŞMALAR KAÇINILMAZDI

BÖYLECE DÖNEM BAŞINDAN İTİBAREN KENT DEVLETLERİ ARASINDA BİTMEYEN SAVAŞLAR YAŞANMIŞTIR ZAMAN ZAMAN ANLAŞMALARLA BU ÇATIŞMIŞLAR SONLANMIŞ ANCAK YENİDEN BAŞLAMIŞTIR BU KONUDA BİZLERE ULAŞAN YAZILI BELGELERİN BÜYÜK ÇOĞUNLUĞU **LAGAŞ** KENTİNDEDİR BU KENTİN BÜYÜK DÜŞMANI IRMAĞIN YUKARI TARAFINDAKİ UMMA KENTİDİR LAGAŞ'A BAĞLI GİRSU/TELLO'DA BULUNAN BUGÜN LOUVRE MÜZESİ'NDEKİ **AKBABALAR STELİ'NDE** BU REKABET VE ÇATIŞMA SERGİLENMEKTEDİR

BU DÖNEMDE KARŞIMIZA **KENT KURULLARI** ÇIKIYOR KURUL SÖZCÜĞÜ MÖ IV. BİN YIL SONUNDAKİ SÜMER ARKAİK METİNLERİNDE ORTAYA ÇIKAR ÖRNEĞİN URUK KRALI GILGAMIŞ KENTİNİN SU KUYUSUNA ULAŞIMINI ENGELLEYEN **AKKA**'YA KARŞI SAVAŞ AÇMAYA KARAR VERMEDEN ÖNCE YAŞLILAR VE GENÇ ERKEKLER KURULLARINA DANIŞIR BU KURULLAR MÖ II. BİN YILA KADAR DEVAM ETMİŞTİR BU DÖNEM AYNI ZAMANDA «**KAHRAMANLAR ÇAĞI**» OLARAK DA TANIMLANIR ASLINDA KRALLAR BİRER KAHRAMANDIR BUNLARDAN EN BİLİNENİ VE BİR DESTANA KONU OLAN **GILGAMIŞ**'TİR

